

Rygjavern 1 | 24

UTGITT AV NATURVERNFORBUNDET I ROGALAND

49. årgang

Redaksjonen avsluttet 14. mars.

Viderebruk av stoff er tillatt ved kildehenvisning

REDAKSJON Erik Thoring (ansv),
Jærprint AS (layout)
UTGIVER Naturvernforbundet i Rogaland
OPPLAG 2200
TRYKK Jærprint AS
PAPIR Nautilus white, 100 gr
Produsert av 100% returfibre

Naturvernforbundet
i Rogaland

Kontoret er vanligvis bemannet mellom kl.09 og kl.16 alle ukedager.

ORG.NR. 971 339 993
BESØKSADR Mostun natursenter
Henrik Ibsensgate 59 og 61, 4021 Stavanger
TELEFON 51 52 88 11 / 966 10 221
E-POST rogaland@naturvernforbundet.no
INTERNETT rogaland-naturvern.no
BANKGIRO 1503.80.05879
GIVERKONTO 3201.41.63327

DAGLIG LEDER
Erik Thoring, tlf 41 68 32 38

STYRELEDER
Hallgeir Langeland, tlf: 930 63 633

LOKALLAG
Suldal: Roy Høibo, tlf 90 06 61 47
Strand: Egil Tjensvold, tlf 51 74 75 20
Nord-Jæren: Erik Thoring, tlf 41 68 32 38
Sandnes: Eva Beate Vikeså Watne, tlf 41 53 26 47
Haugesund: Roald Østensjø, tlf 99 40 20 61

MEDLEMSKAP
Medlemskap kan tegnes på Mostun natursenter eller på naturvernforbundet.no/medlem

Mostun natursenter

Utstillinger og økologisk kafé åpen søndager kl. 11-15.30.
Utleie av Inge Steenslands hus se www.rogaland-naturvern.no eller telefon 97 79 48 16

KONTAKTPERSON
Sissel Norheim, tlf: 97 79 48 16

Besøksenter våtmark Jæren

BESØKSADR Mostun natursenter,
Henrik Ibsensgate 59, 4021 Stavanger
NATURVEILEDER
Hanne Risanger, tlf. 977 12 253
NATURVEILEDER (Våtmarksløftet)
Susanne Zazzera, tlf 414 84 339
E-POST post@bvj.no
INTERNETT Facebook: Besøksenter våtmark Jæren og www.bvj.no
ORG.NR.: 819 903 492

ANNONSER
Sverre Stakkestad
sverre@gmk.as

Kalle Lindheim inspiserer hekkeplattformen som er klar til årets hettemåkesesong.
Foto Erik Thoring.

Alt for hettemåkene

Hettemåkene er kritisk truet og står i akutt fare for å forsvinne fra Norge. I Rogaland har bestanden gått fra 9-10 000 par i 1975 til i underkant av 1000 par i 2023. Den største kolonien befinner seg på Måkeholmen i Mosvatnet som Naturvernforbundet har ryddet for kratt siden 2011. Da ryddingen av holmen startet var det null hekking på holmen. I fjor hekket det 364 par. De øvrige koloniene av en viss størrelse er Grannesholmen og Leirbergholmen i Hafrsfjord, Siriskjer ved Bjørnøy i Stavanger og Eivindholstjern i Time.

I vinter har vi bygd en 25 kvm stor hekkeplattform på Måkeholmen. Plattformen skal gi hettemåkene

en trygg og tilnærmet predatorfri hekkeplass. Vi håper at dette kan redusere tap og øke ungeoverlevelsen. Det er et eksperiment, og hvis det blir vellykket kan slike plattformer være aktuelle også andre steder. Plattformen vil bli kameraovervåket og livestreamet.

I år ønsker vi å merke ti hettemåker med sporsendere slik at vi kan finne ut hva de spiser og hvor. Den kunnskapen har vi ikke i dag. Hettemåkeprosjektet er finansiert av Stavanger kommune og Statsforvalteren i Rogaland og skjer i nært samarbeid med Norsk Institutt for Naturforskning, Bergen.

Ny grøn bølge?

I kjølvatnet av Fjordsøksmålet og Bård Tuftes Johansen sin TV-serie «Oppsynsmannen» har det strøymd på med nye medlemmar i Naturvernforbundet. I midten av februar passerte forbundet magiske 40 000 medlemmar. Trenden er den same i Rogaland. I midten av februar var me 2750 medlemmar, det vil seie 222 nye på halvannen månad.

Kan det vere en ny grøn bølge på gang? Eller er det berre eit blaff?

Ny leder i FNF-Rogaland

Forum for Natur og Friluftsliv, Rogaland har hatt årsmøte på Grand hotell i Egersund og valgt ny styreleder etter Ivar Anton Nøttestad fra Speiderforbundet. Ivar har vært styreleder i sju år og overlot roret til Odd Helge Løyning i Stavanger Turistforening. Naturvernforbundets Erik Thoring fortsetter i FNF-styret.

Slåttekurs på Ryghsetra

For 31. gang arrangeres det slåttekurs på Ryghsetra utenfor Drammen. Kurset ble opprinnelig startet av Naturvernforbundet Buskerud, men nå er det grunneierne som driver kurset for alle som er interessert i slåtteknikker, blomster og bier. Kurset holdes 5.-7. juli og mer info og påmelding kan du finne på ryghsetra.no

Hederpris til Thoring

Daglig leder i fylkeslaget siden 2001, Erik Thoring, ble ved en tilstelning 9. januar tildelt Stavanger kommunes hederspris for sin 50 år lange innsats for naturen i Rogaland. Ordfører Sissel Knutsen Hegdal sa at Thoring har utmerket seg som en forkjemper for natur og miljø gjennom organisasjonsarbeid, offentlig debatt, folkeopplysning og praktisk arbeid.

Høstferie på Mostun. Foto: Erik Thoring

God start på Mostunåret

450 barn og voksne deltok på årets vinterferieaktiviteter på Mostun. Det er en strålende start på Mostunåret 2024. Vi ble hjulpet av godt vær i vinterferien, siden mye av aktivitets-tilbudet skjer ute. I år tilbød vi snekring av ekornmatere, sponset av Hillevåg kommunedelutvalg.

Det er også kjekt å registrere at fordragstilbudet «Natur på torsdag» samler flere folk etter to magre pandemiår. To foredrag om klima og villrein i vinter samlet 82 tilhørere. Etter påske kommer det spennende foredrag om blomsterenger og restaurering av vassdrag.

Siste ord om de fascinerende kråkefuglene ved Mosvatnet er ikke sagt. I en årrekke har «kråkemannen», Øyvind Gjerde, tilbudt skolekråkeundervisning. Og det er fortsatt populært. I vinter har Øyvind undervist 250 elever fra distriktets videregående skoler.

Besøksenter våtmark Jæren har aktiviteter på alle de tre anleggene, Mostun, Orre og Kvasshheim. I vinter har det vært arrangert fuglefest, våtmarksdag og tur med ornitolog med god oppslutning

Frivillige strandryddere

26 medlemmer i Naturvernforbundet er klar for å rykke ut ved akutt oljesøl og er en del av den frivillige oljevernberedskapen i Rogaland. Det er selskapet Novu-Mare som organiserer og kurser beredskapsgruppene. Beredskapskurset har en digital del og en praktisk dag som ble gjennomført på Mostun i januar. Det blir nytt kurs seinere i år.

Tidkrevende å vaske steiner fri for olje (rapsolje) erfarte kursdeltakerne. Foto: Erik Thoring

Samfunnskontakt Erik Joa i Norge Mineraler møter kraftig lokal motstand blant annet fra bergingeniøren Steinar Mellgren (t.h.). Mellgren mener samfunnsnyttene ikke kan forsvare de store naturinngrepene som planlegges. Foto: Erik Thoring

Monstergruve på Helleland

Norge Mineraler har investert 700 millioner kroner i mineralundersøkelser på Helleland og Øgrei i Eigersund og mener å ha funnet drivverdige forekomster blant annet av fosformineralet apatitt på Storeknuten ved Helleland sentrum. Det er her selskapet vil starte. Søknad om utvinningstillatelse er sendt, forhandlinger er i gang med grunneierne og selskapet mener det er realistisk å komme i gang i 2028.

I tillegg til Storeknuten er det pekt ut to andre forekomster slik at hele det potensielle utvinningsarealet er på 30 kvadratkilometer. Det er større enn hele Randaberg kommune. I følge Bondevennen er det 62 gardsbruk, 8400 mål jordbruksjord

og 2000 mål myr som ligger i det berørte området. Knust stein skal fraktes med bil, bane eller tunnel til en ny skipsterminal ved Svåheia sør for Eigersund. Gruva på Storeknuten skal ta ut 20 millioner tonn stein årlig i 30 år. Bare fire millioner tonn er mineraler som kan nyttes, resten skal i følge selskapet deponeres i en stor innsjø.

Det kommer ikke til å skje uten massive protester. Fastboende, hyttefolk og andre frykter at bygda vil bli ødelagt, og har organisert seg gjennom FB-gruppen «La Dalane leve» med over 1000 medlemmer. Naturvernforbundet og FNF-organisasjonene har vært på befaring i området og følger saken nøye.

Tommel ned for solkraftverk på Sokn

Stavanger vil ikke ha solkraftverk på jordbruksarealene på Sokn. Foto: Erik Thoring

Rogalands første bakkemonterte solkraftanlegg kommer neppe på øya Sokn i Stavanger. Prosjektet har fått massiv kritikk fra FNF-organisasjonene, Stavanger kommune og Statsforvalteren i Rogaland. Anlegget dekker et jordbruksareal på 215 dekar der det er registrert hekkeforekomster av vipe og muligens storspove. Det er NVE som avgjør om prosjektet får konsesjon.

I Vindafjord har Haugaland Kraft sitt selskap Endra søkt om å bygge solkraftverk (3,4 Gwh) på en nedlagt søppelfylling. Det er en fornuftig lokalisering, mener Naturvernforbundet.

Spar jordbruksjorda på Forus

Det er gitt grønt lys for å bygge ned 135 dekar fulldyrka jord på Forus. Arealet skal brukes til bedrifter innen sirkulær økonomi, gjenvinning og gjenbruk. Naturvernforbundet i Sandnes mener landbruksjorda må vernes. Landbruket er definert som en samfunnskritisk viktig næring, og regjeringen sier i sin plattform at de vil trappe opp matproduksjonen for å øke selvforsyningsgraden og styrke jordvernet.

I det aktuelle området er det registrert flere rødlistete arter hvorav tre – vipe, åkerrikse og storspove, er kritisk truet. Det er også en viktig grunn til å stanse utbyggingen.

Utfyllingen av jordbruksjorda på Forus har allerede startet, men det er ikke for seint å snu. Det finnes flere ledige tomter på Forus som bør vurderes først.

Utfyllingen av jordbruksjorda har allerede startet. IVAR sine anlegg skimtes i bakgrunnen. Foto: Erik Thoring

Endeleg vern av Ulvaskog

- Ein sers god nyheit, uttalte Ove S. Førland då han hørde at Ulvaskog var føreslege som naturreservat av Statsforvalteren i Rogaland. - Dette er eit unikt og vakkert område med store naturkvalitetar, meiner botanikeren frå Jørpeland.

Han og hans botanikervenner har brukt mykje tid i Ulvaskog. Ikkje berre for å kartlegge, men og for å nyta det svært varierte og vakre naturlandskapet. Det er fleire stiar i området og lett å ta seg inn både frå nord og frå sør.

Regnskog

Ulvaskog ligg mellom Botnefjorden og Lysefjorden, aust for Botnevatnet, sør i Strand kommune. Føremålet med vernet av Ulvaskog naturreservat er å ta vare på eit større samanhengande område med kystfuruskog. Ifølgje Statsforvaltaren har kartlegging av området synt at det er ni raudlista naturtypar i lokaliteten. Det er flaumskogsmark, lågurtfuruskog, lågurt-eikeskog (alle VU) og frisk lågurte-dellauvskog og open flaumfastmark (begge NT). Tre lokalitetar er boreonemoral regnskog og fleire artsfunn er tydelege fuktindikatorar, mellom anna purpurmose som har spesielt stor utbreiing i lokaliteten.

Frå regnskogen i Ulvaskog med Jyldalstjern foran og Jydalsporten bak. Foto: Ove S. Førland.

Hole eiker

Mykje av skogen er kartlagt som ulike utformingar av gammal skog, med furu- eller eikedominans, og på myr- og sumpskogsmark. Mange eiketree, om lag 90, er kartlagt som naturtypen hol eik. Markslaget er for det meste fattig, men rikare parti finst. På delar av areala med uproduktiv skog, har furua fått ein særeigen utsjånad der dei liknar små bonsai-tre, og heilt sikkert er dei mykje eldre enn de ser ut til. Det er registrert 24 ulike raud

lista artar i området. Med regional verdi, fyller området manglar i skogvernet på regionalt og nasjonalt nivå ved at det er eit lågareliggende, stort område med god førekomst av regnskog og eit særleg fuktig klima. Vidare har det fleire område med gammal eikeskog og gammal furuskog. Området husar fleire trua naturtypar og mange raudlisteartar.

Verneforslaga Rogaland

Ulvaskog, Strand kommune, 3931 da

Honganvik i Saudafjorden, Sauda kommune, 2095 da

Griggelia i Lysefjorden, Sandnes kommune, 1156 da

Hylsskaret, Suldal kommune, utviding med 401 da til 12 127 da

Ragstjørna, Gjesdal kommune, utviding med 98 da til 650 da

Det er inngått avtale med dei aktuella grunneigarane om frivillig skogvern. I januar 2024 var 5,3 prosent av skogen i Norge verna. Stortinget sitt mål frå 2016 er 10 prosent. Regjeringa har auka bevilgningane til skogvern til 800 millionar kroner i 2024.

«Furua har enkelte stader fått ein særeigen utsjånad der dei liknar små bonsai-tre, og heilt sikkert er dei mykje eldre enn de ser ut til», skriv Statsforvaltaren. Rishaugen med Dormålsfjellet bak. Foto: Ove S. Førland.

Vi er en del av løsningen!

Nyttige produkter for fremtidens nullutslippssamfunn

Den norske landbaserte industrien foredrer fornybar energi til produkter som er kritiske innsatsfaktorer i det grønne skiftet, og vi er godt i gang med å ta ned våre egne klima- og miljøfotavtrykk ytterlige.

Eramet Norway, som eier mangansmelteverk i Sauda, Porsgrunn og Kvinesdal, har investert nærmere tre milliarder kroner siden 2000 for å videreutvikle verkene. Og vi har planer om mer!

Våre store ambisjoner krever et høyt kompetansenivå. Hos oss i Eramet Norway jobber mer enn 530 dyktige fagarbeidere, spesialister og ledere, og vi kommer til å trenge mange nye medarbeidere i løpet av de neste årene. Har du lyst å bli en av oss og bli med på den spennende utviklingen som vi står overfor?

Følg oss på LinkedIn www.eramet.no

Energitilskudd til frivillige organisasjoner

Rogaland fylkeskommune deler ut tilskudd til frivillige organisasjoner i Rogaland som gjør energitiltak. Eier din frivillige organisasjon, lag eller forening et bygg som har behov for energibesparende tiltak, eller ønsker dere å produsere egen energi? Gjennom tilskuddsordningen «energitiltak for frivilligheten» kan dere søke om støtte til solcelleanlegg, støtte til etterisolering, nye vinduer eller andre energibesparende eller energiproduserende tiltak.

Sjekk hvem som fikk støtte i 2023 og finn retningslinjer og søknadsskjema via QR-koden.

Søknadsfristen er 9. april 2024.

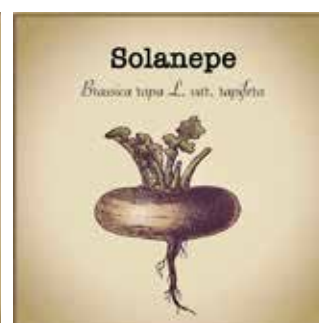
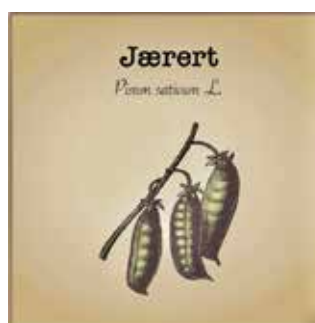

Vil du bli plantefadder?

Mostun frøbibliotek har fått tak i et begrenset utvalg av frø til jærert og solanepe. Dette er to lokale kulturarvplanter som har blitt dyrket i regionen i lange tider. En kulturarvplante er en plante som har blitt dyrket i Norge i minst 50 år.

Nå ønsker vi oss noen utvalgte som kan være med som plantefadder og gjøre en liten ekstra innsats for å være med på å bevare kunnskap om disse plantene (historie og dyrking). Det innebærer i hovedsak litt ekstra veiledning og et litt større ansvar for å være med på å dyrke for å høste frø til frøbiblioteket.

Er du interessert, ta kontakt med Marie Larsen Gellein på mlarsengellein@mac.com

Naturvernforbund
i Rogaland

Årsrapport 2023

Sammendrag – nøkkeltall 2023 (2022)

Omsetning NiR 2023: 4 597 555 (3 735 835)

Driftsresultat NiR 2023: 247 506 (Minus 33 861)

Totalt antall besøkende Mostun 2023: 11681 (10677)

Totalt antall underviste elever Mostun 2023: 1290 (911)

Åpningsdager Mostun kafé og utstilling 2023: 149 (157)

Totalt antall arrangementer Mostun 2023: 156 (126)

Antall årsverk i 2023: 4 (4)

Antall medlemmer: 2528 (2458)

Politiske saker

Naturvernforbundet er en aktiv aktør i den politiske debatten. Det dreier seg om høringsuttalelser i saker som er til behandling i kommuner og i fylkeskommune og det er dreier seg om intervjuer og leserinnlegg i redaktørstyrte medier, samt ytringer i sosiale medier. Også foredrag, debatter og formidling er viktige verktøy i den opinionsdannende debatten.

Seire og nederlag

I 2023 kan vi notere et fåtall, men viktige seire. Det kanskje mest gledelige var Miljødirektoratets nei til nytt **oppdrettsanlegg** i åpne merder ved øya Alstein vest av Tungenes i Randaberg. Direktoratet mente i likhet med Naturvernforbundet at et oppdrettsanlegg kunne føre til vesentlig skade på viktige sjøfuglbestander i Håsteinsfjorden.

I fjor høst kom det en svært gledelig nyhet fra Fiskeridirektoratet. Direktoratet opprettet tre store **hummerfredningsområder** i Stavanger etter forslag fra kommunepolitikere. Det var en stor fjær i hatten til fylkeslaget som startet en kampanje for hummerfredning tilbake i 2020. I dag er det hummerfredningsområder i Eigersund, Sola, Kvitsøy og Stavanger.

Det politiske flertallet i Karmøy kommune kjøpte et **naturområde på Krokhaugen** på Veia for å bygge ny barneskole. Naturvernforbundet påklaget reguleringsvedtaket til Sivilombudet og fikk medhold. Statsforvalteren opphevet deretter sin egen godkjenning av reguleringsplanen for skoletomta og kommunen er dermed tilbake til start.

Tingbøskogen på Krossberg i Stavanger blir ikke brukt til bygging av ny trafostasjon. En stor seier for naturvern – og friluftssinteressene og kommunepolitikere. Det samme kan ikke sies om **Bokkaskogen** ved Mosvatnet. Her hadde et politisk flertall bestemt og gjennomført fjerning av en asfaltbane til fordel for treplanting. Vedtaket ble reversert av det samme flertallet og på valgdagen i fjor ble trærne flyttet og nye asfalt rullet ut i Bokkaskogen.

I **Sandsfjorden i Suldal** kjempet lokalbefolkningen og Naturvernforbundets lokallag en innbitt kamp for å unngå rasering av flere tusen dekar skogsnatur og strandsone ved Berakvam og Høyvik. Et stort flertall i kommunestyret godkjente planene til bergverkselskapet Norsk Stein og vindkraftselskapet Jelsa Windworks i sin nye kommuneplan. Siste ord er ikke sagt før reguleringsplanene er avgjort.

I det følgende lister vi opp øvrige saker vi og våre samarbeidspartnere i Forum for Natur og Friluftsliv har uttalt oss til i 2023:

Stavanger

- God temaplan for pollinerende insekter, men etterlyser flere konkrete tiltak.
- Nei til solkraftverk på øya Sokn på grunn av landbruk og kritisk trua arter.

Naturvernforbundets saksbehandler Gunvar Mikkelsen ved Krokhaugen på Karmøy. Foto: Erik Thoring

- Fortsatt ferjedrift framfor bygging av naturødeleggende bro til Vassøy.
- Bygging av gangbro rundt Ullandhaugtårnet i anledning 2025-jubileet. Prosjektet ble heldigvis skrinlagt.
- Innspill til områdeplanen for Paradis med vekt på bevaring av eksisterende naturmangfold, avbøtende tiltak for sjøfugl og bedre grønnstruktur.
- Ingen flere nye tennisbaner i grøntområdet på Blidensol.
- Piggdekkavgiften bør videreføres. Flertallet bestemte seg for å avvikle avgiften.
- Ny 132 kV linje i luftspenn over Fogn, Finnøy og Rennesøy kan ikke aksepteres. Mest mulig å linja må bygges i sjø eller i jord.

Sandnes

- Fylkeskommunen må utnytte eksisterende vegnett framfor å bygge ny vei mellom Vagle (fv 505) og Osli (E39). Hvis veien skal bygges må alternativet med lang tunnel inn som alternativ for å redusere de negative konsekvensene for landskap, friluftsliv, kulturminner, landbruk og naturmangfold.
- Kommersiell turisttrafikk med rib-båter kan skade naturmangfold i Høgsfjorden og Lysefjorden. Selskapene lovet bot og bedring etter møte med Naturvernforbundet, Statsforvalteren og havnemyndighetene i Stavanger og Sandnes.
- Ny massefylling på Austvoll er i strid med kommuneplanen og truer hekkeområder til kritisk truet vipe.
- Naturvernforbundet fikk medhold i en klage på dispensasjon fra vernebestemmelsene om tillatelse til helikopterflygning til Kjerag. Helikopterflygingene var for lengst gjennomført da klagen ble avgjort til vår fordel.

Utsikt fra Moifjellet. Foto: Espen Mills

Bjerkreim, Gjesdal og Eigersund

- 10 år etter at OED sa nei til vindkraftutbygging på Moifjellet er Statkraft tilbake med en ny søknad etter at kommunestyret i Bjerkreim sa ja til utredning. Natur- og friluftsansjonebene mener grunnene til avslaget er styrket idag, men stiller en lang rekke konkrete utredningskrav i Statkraft sitt forslag til planprogram.
- Gjesdal kommune har nok arealer til industri og forslag om nytt industriareal på Bollestad må utgå av kommuneplanen.
- Kritiske spørsmål til oppføring av ny 132 kV høyspent linje i industriområdet i Hetlandsskogen.
- Ålgårdbanen har større trafikkgrunnlag enn Nærbø, den vil halvere reisetida til Stavanger sammenliknet med buss, og Ålgårdbanen bør derfor inngå i planleggingen av dobbeltspor sør til Nærbø.
- Flex2Power – kombinert flytende vind-, bølge- og solkraftverk utenfor Eigerøy er ikke et testanlegg slik det er søkt om. Prosjektet har betydelige negative konsekvenser for fugl, friluftsliv og reiseliv.

Strand og Hjelmeland

- Skadelige utslipp av sedimenter til vann og vassdrag må stanses ved Dalen pukkverk ved Jørpeland, krever Strand lokallag. Prøvetakingsregime for vannprøver er ikke troverdig.
- Lokallaget og Strand kommune mener flere tiltak som er gjennomført ved kunstverket Solspeilet på Klung holmen ved Jørpeland er lovstridig.
- En søknad om ytterligere regulering av Paddevatn ved Døvik vil medføre økt varig skade på naturmangfold og miljø.
- Forbundet har sendt en bekymringsmelding til Statsforvalteren om flere ulovlige aktiviteter og tiltak i Longavatn naturreservat i Hjelmeland.
- Heliturisme og droner ved Preikestolen er sterkt forstyrrende og skader fugle- og dyreliv, mener Strand lokallag som krever forbud. Innføring av stillesone skal vurderes i en ny regionalplan.

Time, Klepp og Hå

- Planlegging av dobbeltspor på Jærbanen fra Skeiane i Sandnes til Nærbø i Hå bør skje i dagens trasé av hensyn til jordvern, friluftsliv og naturverdier.
- En grunneier på Ånestad i Hå har nydyrket 14 dekar myr før en klage fra FNF-Rogaland var behandlet. FNF opprettholder klagen.
- FNF har klaget på saksbehandlingsfeil i Hå kommune etter at Kvalbeinskogen ble hogd ned i 2020 og 2022.
- Hå kommune tar ikke nok hensyn til bevaring av naturmangfoldet i sitt forslag til ny kommuneplan (2023-2036)
- Det er bra at kommunene Time og Klepp har laget retningslinjer for gårdsvindturbiner i LNF-områder, men Retningslinjene har mangler om høyde på turbinene og antallet turbiner som kan tillates i kommunene.
- Pollestadmyra i Klepp bør bevares og restaureres. Nei til bygging av ny turvei over myra.

Haugalandet

- Haugesund kommune legger opp til å tilbakeføre 1700 dekar byggegrunn til landbruksformål. Det er et av flere meget positive grep i kommuneplanens arealdel.
- Vegvesenet må utrede bruk av eksisterende E39 som alternativ til ny fire-felts motorveg mellom Bokn og Sveio (Bømlafjorden).

Suldal og Sauda

- Lokallaget i Suldal meiner det er lite miljøvennleg å hogge meir furu og lauvtre og erstatte det med granplanting.
- Sauda har laga en plan for bygging av gondolbane og nye hytter i Svandalen som medfører nedbygging av urørt natur ved Ramnafjellnuten og 76 dekar myr. Det er uakseptabelt.

Annet

Planprogram – Regionalplan for klimaomstilling
Regionalplan for kultur i Rogaland 2024-2036
Regionalplan for grønn industri
Plasttforurensing Rogfast og Ryfast
Vindkraftutbygging Skreå Tomannsbu

Turstien til Tomannsbu. Foto: Ingeborg Vrenne

Ryddedugnad på Hålandsholmen. Foto: Erik Thoring

Prosjekter og arrangement

Hettemåkeprosjektet

Overvåking og kartlegging av hettemåkekoloniene i Rogaland startet i 2022. Resultatene for 2023 viser at antall hekkende par er redusert med over 20 %, fra 1236 til 945. Antall unger er tilsvarende redusert fra 802 i 2022 til 606 i 2023. Hekkesuksess (unger per reir) var på 0,8 i 2022 og 0,6 i 2023.

Overvåkingen de siste to årene viser at det bare er fem større og relativt stabile kolonier igjen i hele Rogaland. Det er Grannesholmen og Leirbergholmen i Sola, Mosvatnet og Siriskjer i Stavanger og Eivindsholtjørn i Time. Hvis utviklingen fortsetter i samme trend, vil hettemåka i et 10 års perspektiv kunne bestå av et fåtall sporadisk hekkende par i Rogaland.

Fylkeslaget har siden 2011 ryddet den såkalte måkeholmen i Mosvatnet. Det har gitt svært gode resultater. Måkeholmen har i dag den desidert største hekkekolonien i Rogaland. I 2023 ble kolonien kameraovervåket og dronemotografert i regi av forsker Sindre Molværsmyr/NINA. Det ble registrert 330 hekkende par som fikk fram 201 unger. Det er en nedgang på 34 par sammenliknet med 2022.

I fjor høst startet bygging av en ca 25 kvm stor hekkeplattform på holmen. Plattformen skal hindre at firbeinte predatorer får tilgang til egg og unger. Vi har en teori om at hekkesuksessen vil øke dersom predasjonen kan

minimaliseres. Plattformen vil være klar til bruk i hekkesesongen 2024.

Hettemåkeprosjektet er finansiert av Stavanger kommune, Statsforvalteren i Rogaland og Sola kommune (2023). Prosjektet er gjennomført av ansatte og frivillige i Naturvernforbundet og av vår samarbeidspartner siden 2022, Norsk institutt for naturforskning (NINA) ved forsker Sindre Molværsmyr.

Rydding Hålandsholmen

Fylkeslaget deltar i det treårige prosjektet «Bedre vannkvalitet i Hålandsvatnet» i regi av Statsforvalteren i Rogaland. Etter oppfordring fra prosjektledelsen søkt vi og fikk midler til å rydde den gjengrodde Hålandsholmen der det for drøyt 20 år siden var en hettemåkekoloni. Før rydding ble det i juni gjennomført naturkartlegging av Ecofact AS ved Rune Søyland.

I fjor høst ble det gjennomført to dugnadslørdager med i alt 16 deltakere. All skog og kratt ble hogd på den ca sju dekar store holmen. I løpet av vinteren 2024 skal alt tømmer fraktes til land og gjenværende vegetasjon brennes av. Holmen blir tilrettelagt for hekking av hettemåker og andre aktuelle vannfugler. Deretter skal det gjennomføres overvåking og eventuelt uttak av mink og påsetting av beitedyr.

Befaring på soltak med Grønn By. Foto: Sissel Norheim

Naturskjøtsel Stavanger

Vi har over flere år gjennomført årlige naturskjøtseltiltak på kommunale friområder i Stavanger. Tiltakene handler i hovedsak om rydding av vegetasjon og blir gjennomført av frivillige i Nord-Jæren lokallag. Rydde- og vedlikeholdsprosjektene foregår på Store Marøy (siden 2000), Vede-myra på Tasta (siden 2012) og Måkeholmen i Mosvatnet (siden 2011). I tillegg har vi driftsansvaret for en slåtteng ved Inge Steenslands hus og generell skjøtsel og vedlikehold ved Mostunanlegget.

Dugnadene i 2023 samlet 100 deltakere og det ble brukt 298 effektive dugnadstimer. Stavanger kommune ved idrett og utemiljø støtter prosjektene ved tilskudd til drift og utstyr.

Solsats

Prosjekt Solsats ble etablert i 2020 for å jobbe for økt bruk av solenergi i forbundets nedslagsfelt. Vi samarbeider med Stavanger kommune og Rogaland fylkeskommune.

I løpet av 2023 ble skjermvisningen på Mostun ferdigstilt, og den viser livedata fra solcelleanlegget på taket på Mostun. Det viser grafisk produksjon det siste året, den siste uke, samt nåverdi fra systemet.

Solsatsutstillingen som ble utarbeidet og produsert i 2022 har blitt brukt i formidling av solenergi også i 2023. Utstillingen består av 3 plansjer med titlene Hva er solenergi? Hvorfor bør vi satse mer på solenergi? og Hvor mye kan et anlegg produsere? Utstillingen stod på Mostun i januar og februar, ble flyttet til Vikevåg i juni, og ble satt opp i Fylkesparken i oktober. Den ble også brukt på stand på Fylkeskommunens klimadag i november.

I juni stilte vi med stand på bærekraftsdagen som ble arrangert på Stavanger Urbane Folkehøgskole. I juni stilte vi også på temamøte i Stavanger sentrum med tittel «Hva bør Rogaland gjøre for å kutte klimautslipp».

Solsats har deltatt på fylkeskommunens innspillmøter i klimaomstillingsarbeid, både på fysiske og digitale samlinger.

Vi har fulgt opp nytt regelverk knyttet til delingsmuligheter for egenprodusert energi. Dette er spesielt relevant for borettslag, sameier, samt bedrifter med flere bedrifter med lokaler på samme eiendom. Vi har veiledet og bistått 4 borettslag og sameier om regelverk og solcelleløsninger. I tillegg har vi veiledet og bistått en rekke enkeltpersoner i prosessen med å anlegge solcelleanlegg eller solfangeranlegg.

Sommer ved Mosvatnet

For fjerde året på rad holdt Mostun natursenter åpent gjennom hele skoleferien. Det er et tilskudd fra Stavanger kommune som har gjort dette mulig siden starten i 2020. Sommer ved Mosvatnet er et åpent, gratis tilbud til barnefamilier i skoleferien. Opplegget skjer ved Mostun natursenter, og det er fokus på læring gjennom lek. Vi har 6 ulike oppgaver barna deltar på, og for hver oppgave samles det et stempel. Får barnet nok stempler blir det kåret til «Mosvatnets mester» og får en medalje. Deltar barnet på alle oppgavene er de med i trekningen av 3 større premier.

Aktivitetene sommeren 2023 var:

- Vannforskeren: vi tok vannprøver fra Mosvatnet og deltagerne så under mikroskop hva som lever i vannet
- Tredetektiven: deltagerne var arborist for en dag, og lærte seg å bestemme tre med hjelp av bestemmelseskart
- Fuglekjenneren: deltagerne var ornitolog for en dag, og løste rebus om ulike fuglearter. De som ikke kunne lese, samt gjester som ikke snakker norsk løste en fuglebingo
- Hjernegymnasten: Deltagerne fikk trent de små grå, og løste et tanggram
- Humleeksperten: Deltagerne fanget humler og fikk hjelp til å artsbestemme humlene. Ved regnvær kunne deltagerne spille humlespillet
- Blomstervenn: Deltagerne laget flotte bokmerker av pressede blomster fra Mosvatnområdet

Tilbudet var åpent mandag- fredag, samt søndager fra 11.00 - 15.00 gjennom hele skoleferien. Deltagerne fikk oppfølging av en egen aktivitetsvert. Tilbakemeldingen fra deltagerne var utelukkende positive. Det opplevde tilbudet som variert, spennende, lærerikt og morsomt.

	Mosvatnets mester - barn	Samlet besøkstall	Åpningsdager
2020	261	2412	62
2021	345	1629	46
2022	501	1391	48
2023	506	1398	48

Natur på torsdag

Endelig er foredragsserien Natur på torsdag tilbake på sporet. 2023 hadde de beste besøkstallene siden 2019 med et snitt på 37 tilhørere fordelt på 10 foredrag. Det må dog bemerkes at tilhørertallene varierer mye med publikumsmagneten Martin Eggen som den best besøkte. Fjoråret viste også at det er stor interesse for insekttema representert ved foredragsholderne Jarl Birkeland og Anders Tjernshaugen.

Søndag 22. januar

Vinternatur ved Mosvatnet
v/ Gaute Eiterjord

Torsdag 16. mars

Om biologisk mangfold-en førpremiere
v/ Rudolf Svensen

Mandag 17. april

FN's naturavtale – hva må Sandnes gjøre?
v/ Truls Gulowsen

Torsdag 27. april

Insektene i Rogaland – hva vet vi?
v/ Jarl Birkeland

Torsdag 4. mai

Insektene i hagen
v/forfatter Andreas Tjernshaugen

Torsdag 28. september

Er det håp for Hålandsvatnet?
v /Margit Reiersen, Statsforvalteren og Erik Thoring, Naturvernforbundet

Torsdag 26. oktober

Slik kan nedbygging av natur stanses
v/Gunvar Mikkelsen, biolog

Torsdag 9. november

Uten fugler blir ikke livet det samme
v/ Martin Eggen, naturvernrådsgiver

Torsdag 23. november

Brennmaneteffekten: hvordan går det med naturen i Norge?
v/ Lene Liebe Delsett, paleontolog og naturverner

Torsdag 7. desember

Ut på tur i nordisk natur
v/Inger Karin Natlandsmyr, forfatter

Natur på torsdag	2019	2020	2021	2022	2023
Antall foredrag	9	6	6	9	10
Antall deltakere	504	175	71	195	370
Gj.snitt antall del-takere	56	29	18	21	37

Mostun Frøbibliotek

Sommersesongen 2023 var andre år med frøbibliotek på Mostun natursenter. I 2023 har vi delt ut frø i ulike kategorier, slik at det er enklere å hente ut frø i tråd med egen dyrkeinteresse og utvalget er større. Vi kategoriserte følgende grupper: Matauk, Dyrking for de uten hage, Spiselige blomster, Prydhagen, Insektenes drømmehage og For de spesielt interesserte.

I perioden februar – juni var det 79 personer som hentet ut frø fra biblioteket, og 321 frøposer byttet eier. Her er det sannsynligvis en viss underrepresentasjon, ettersom systemet er tillitsbasert og beror på at lånerne registrerer seg og noterer hvor mange frøposer de tar med seg i hver kategori. Prydhage og Matauk var kategoriene med mest utlån.

I tillegg til det sosiale ved å dyrke i fellesskap med andre, så blir det gjennom frøbiblioteksordningen også gitt råd og veiledning om både dyrking, stell av plantene og høsting av frø. I 2023-sesongen har vi arrangert frøpakkedugnad, sådag, plantebyttedager både vår og høst, temakveld om frøsanking, og foredrag om Insektene i hagen.

Arbeidet blir organisert av en ansatt med bidrag fra frivillige. Mostun Frøbibliotek ble støttet av Stavanger kommune.

Fuglekassesnekring

I 2023 har vi arrangert 9 snekkerverksted dere det er snekret fuglekasser. Fuglekassene ble finansiert med midler fra Hillevåg kommunedelsutvalg og restmidler fra Oppdrag fuglekasse. Totalt 143 fuglekasser ble snekret på disse arrangementene.

Integreringsarbeid

Vi jobber for å få mennesker med innvandrerbakgrunn med både som deltagere og frivillige i organisasjonen. Vi samarbeider med ulike organisasjoner for å få til både kjekke aktiviteter og for å sikre bred deltagelse. Vi samarbeider bla. med Besøkssenter våtmark Jæren og Jæren Friluftsråd om aktivitetstilbudet på de ulike senterne, og vi har samarbeid og dialog med de ulike læringsentrene, flyktningkontoret og diverse organisasjoner som jobber med integrering (KIA og FLAM).

I januar arrangerte vi ski- og akedag i Brekko sammen med Jæren Friluftsråd for KIA og FLAM. Vi brukte frilager for å låne ski og nødvendig utstyr, og fikk en flott dag i snøen. I februar inviterte vi KIAs norsktreningsgruppe på undervisning på Mostun med tema natur, miljø og klima. I juni arrangerte vi aktivitetsdag for voksenopplæringen ved Johannes læringscenter. Vi laget varm lunsj sammen ute, hadde oppgaver knyttet til fuglelivet ved Mosvatnet, og informerte om sommertilbudet ved senteret.

I slutten av juni hadde vi med oss en gruppe fra KIA/FLAM til Store Marøy med fiske, grilling, bading og omvisning. I november inviterte vi og Jæren friluftsråd deltakere fra KIA/FLAM til høsttur til Brekko med matlaging over stormkjøkken. Snøen falt tidlig her, så høsttur ble til ny akedag. Prosjektet ble støttet av Norges Naturvernforbund.

Miniferie til Marøy med Marøyferjå. Foto: Sissel Norheim

Den store klesbyttedagen

Den store klesbyttedagen ble arrangert lørdag 22. april sammen med Stavanger Urban Folkehøyskole (StuF) på Mostun natursenter. I alt 160 deltagere leverte inn tøy til bytting, og 763 plagg byttet eier. Prosjektet ble støttet av Norges Naturvernforbund.

Wonderful World

Fylkeslagets klimagruppe deltok på festivalen Wonderful World på Tou Scene i Stavanger med tilbudet «Natursti for langsiktig tenkning». Målet med naturstien var å bidra til økt bevissthet om naturens egenverdi og vår etiske forpliktelse til å tenke langsiktig og vise empati med generasjonene etter oss. Naturstien samlet 80-90 personer og ble støttet av Sparebankstiftelsen SR-bank og Norges Naturvernforbund.

Andre arrangement og samarbeid

Søndag 23. april - Naturdagen på Dyrsnes. Stand sammen med Botanisk forening. Ca 250 deltakere. Arr. Stavanger kommune.

Lørdag 13. mai – konsert m Sigurd Hole, verket Roirama. Våtmarksutstilling, scenesamtale, flygeblad, ansiktssmalte verter fra Vågen vgs. Samarbeid m Maijazz. 300-400 tilhørere.

Torsdag 1. juni - fagsamling på Mostun om skjøtsel av vegkanter. Livestreamet. Foredragsholder fra Statsforvalteren, Norsk Botanisk forening, samferdselsavd. Fylkeskommunen og Natureco. 50 deltakere. Finansierte av NNV.

Onsdag 30. august - klimaverksted ISH med inviterte deltakere fra UiS, IVAR, Kolumbus, NHO m.fl. 14 deltakere. Oppsummering/anbefaling presentert på Sølvberget av masterstudenter fra UiS.

Torsdag 31. august - Hvordan nå klimamålene og samtidig redde naturen? Politisk paneldebatt på Sølvberget ledet av Tom Hetland. 60 tilhørere. Begge arrangementene finansiert av NNV.

Onsdag 6. september – valgdebatt om hvem har den beste planen for bevaring av naturen i Stavanger. 11 partier, ordstyrer Trond Birkedal, 100 tilhørere. Valgtorg i Mostunhagen med gratis grillmat. Finansierte av FNF-Rogaland.

9., 10. og 11. oktober -aktivitetsdager for barn på bibliotekene i Haugesund, Tysvær og Kopervik. Tema insekter og maling av treskilt med blomster ved Susanne Zazzera.

Kafé-, utstilling og arrangement på Mostun natursenter

Kaféen og våtmarksutstillingen i Inge Steenslands hus har i 2023 holdt åpent onsdager fra kl. 11 til 13.30 og søndag fra kl. 11 til 15.30 gjennom hele året. I tillegg har det vært ekstra åpningsdager i forbindelse med skolens vinter-, sommer- og høstferie, samt på kveldstid når det har vært Natur på torsdag.

I søndagstilbudet som primært retter seg mot barnefamilier har vi arrangert ulike temadager, som enearrangør og sammen med ulike samarbeidspartnere; vinterdetektiv, fuglematverksted, feiring av verdens våtmarksdag, våtmarksvenn, vinterferieaktiviteter med fuglekassesnekring, fuglefest, påskeaktiviteter, sådag, plantebyttedag, trekkfugldag, naturdag, havdag, Trær i fokus, blomsterdag, spiselige vekster, den store artsjakten, biedag, Sommer ved Mosvatnet, flaggermussafari, insektsøndag, utlån av fuglesekk, geologiens dag, soppens dag, barnas skog, familiefest med dyrebeskyttelsen, dyrenes oppfinnelser, kråkesafari, vinterfugler, juleverksted med fuglekasse-snekring og kråkemorgen.

Målet med naturgledearrangementene er å bidra til å skape gode opplevelser i naturen. I tillegg tror vi at kunnskap er viktig - det du har kunnskap om blir du glad i og det du er glad i tar du vare på, så vårt ønske er å bidra til naturvern i praksis.

Oppsummert arrangement

I 2023 har vi lagt opp til over 140 åpne møteplasser med natur i fokus. Tillegg har det vært 12 skjøtelsdugnader, flere guidede fugleturer med ornitolog, samt vi har arrangert foredrag og deltatt med innlegg i ulike fora. Til sammen har det vært over 200 møteplasser i 2023, og mer enn 10 000 personer har deltatt på disse møteplassene. Av dem er ca 70% voksne og 30% barn.

	2019	2020	2021	2022	2023
Antall arrangementer på Mostun	101	53	40	127	156
Antall arrangementer utenfor Mostun	41	22	25	40	37
Antall besøkende på arrangementer *	10104	9424	5735	8673	10192
Totalt antall besøkende Mostun**	13339	10585	7307	10677	11681

*inkludert arr på Orre, Kvasheim og andre steder

** inkludert all bruk av Mostun

Organisasjon

Årsmøtet i 2023

Årsmøtet ble arrangert 17. april 2023 på Vitenfabrikken i Sandnes. 21 medlemmer deltok i forhandlingene. Styreleder Hallgeir Langeland ledet årsmøtet som var innkalt via Rygjavern nr 1-23, nyhetsbrev, hjemmesiden og på sosiale medier. Styrets innstilling til årsrapport og regnskap for 2022 samt budsjett og årsprogram for 2023 ble lagt ut på hjemmesiden og samtidig presentert på møtet.

Samtlige innstillinger ble enstemmig vedtatt av årsmøtet. Det samme gjeldt styrets forslag til årsmøteuttalelser
1) «Mer naturvern-raskere» 3) «Lakseskatten- en bortkastet mulighet» 2) «Vi trenger et naturløft i rogalandskommunene».

Valgkomiteen bestående av Håkon Fossmark, Heidi Bjerga og Per Terje Haaland sin innstilling til nytt styre for 2023-24 ble publisert på hjemmesiden. Innstillingen ble enstemmig vedtatt og fylkeslagets styre for 2023-24 har følgende sammensetning:

Styremedlemmer:

Hallgeir Langeland, styreleder (gjenvolgt for to år)
Ellen Jepsen (gjenvolgt for to år)
Wenche Skorge (gjenvolgt for to år)
Hugh Clarke (gjenvolgt for to år)
Kjetil Nilsen (ikke på valg)
Randi Storhaug (ikke på valg)

Varamedlemmer:

Maria Sæbjørnsen (gjenvolgt)
Stein Johan Warland (gjenvolgt)
Lena Forgaard (gjenvolgt)
Ingeborg Vrenne (gjenvolgt)

Valgkomiteen for 2024 ble gjenoppnevnt. Revisor for 2023 og 2024: Fjermestad revisjon v/ statsautorisert revisor Ole Sveinung Fjermestad.

Ved årsmøtets avslutning ble daglig leder Erik Thoring utnevnt til «Æresmedlem i Naturvernforbundet i Rogaland» og overrakt blomster og diplom fra styreleder som takket for mangeårig innsats og iherdig arbeid for rogalandsnaturen og fylkeslaget.

Etter årsmøtet holdt forbundets leder Truls Gulowsen foredrag for 30 tilhørere.

Lokallag

I løpet av 2023 fikk Rogaland to nye lokallag, i Suldal og Sandnes. Lokallaget i Suldal ble stiftet på kulturhuset i Sand 9. mars og lokallaget i Sandnes ble stiftet på Vitenfabrikken 10. oktober. Begge lagene hadde en sterk medlemsvekst i fjor og ved årets utløp talte Suldal 51 medlemmer og Sandnes 336. Haugaland lokallag har 291 medlemmer, Strand lokallag 118 og Nord-Jæren 1356 medlemmer. Lokallagene i Rogaland har varierte aktiviteter med familiesamlinger, foredrag, naturskjøtsel, verveaktiviteter og arbeid med lokale politiske saker.

I 2023 var følgende lokallagsledere:

Strand, Egil Tjensvold
Suldal, Roy Høibo
Sandnes, Eva Watne,
Haugalandet, Roald Østensjø
Nord-Jæren, Erik Thoring

Styret i Suldal lokallag på Møgedalsmarknaden. Foto: Erik Thoring

Representasjon

Tillitsvalgte

Randi Storhaug,
nestleder Naturvernforbundets sentralstyre
Wenche Skorge og Hugh Clarke (vara)
Naturvernforbundets landsstyre
Kjetil Lønne Nilsen,
medlem av Naturvernforbundets oppdrettsutvalg
Rune Folkvord,
medlem av Naturvernforbundets vassdragsutvalg.
Wenche Skorge,
medlem Naturvernforbundets klimautvalg

Ansatte

Erik Thoring, styrerepresentant i FNF-Rogaland og FNF-Stavanger, faglig råd.
Representant i rådgivende utvalg Rydd Norge-Rogaland.
Styremedlem i Besøksenter våtmark Jæren
Medlem i arbeidsgruppen for Hålandsvatnet (Statsforvalteren)
Sissel Norheim, varamedlem i FNF-Rogaland og FNF-Stavanger.
Leder prosjektgruppa for Solsats.

I tillegg til fast representasjon deltar styret, frivillige og ansatte på konferanser, høringer, referansegrupper etter forespørsel fra ulike offentlige instanser.

Frivillige

Den frivillige innsatsen er omfattende. Først og fremst fra tillitsvalgte i fylkeslaget og i fem lokallag. Men også ved frivilliges deltakelse og innsats i dugnadsarbeide, saksutredning, møter, arrangementer og undervisning. Det er gjort en begrenset registrering som viser en årlig innsats fra frivillige på rundt 1000 timer. Det reelle tallet er trolig minst det dobbelte.

Omsetningen i Mostunkaféen er variabel og sterkt avhengig av værforhold. Søndagene er best besøkt.

Fakta kaféen	2019	2020	2021	2022	2023
Antall åpningsdager	103	129	101	157	149
Antall åpningstimer	328	451	391	518	534

Inge Steenslands hus leies ut til private arrangementer. Styret bestemte høsten 2022 at utleie til fester med alkohol skulle avvikles ved årsskiftet. Dermed ble det noe reduserte leieinntekter i 2023. Det blir primært leid ut til møteaktivitet, minnestunder og konfirmasjoner.

Utleie av lokale	2019	2020	2021	2022	2023
Antall utleier (privat og firma)	42	42	25	61	51
Leieinntekter	276 850	273 500	273 162	359 475	294 025

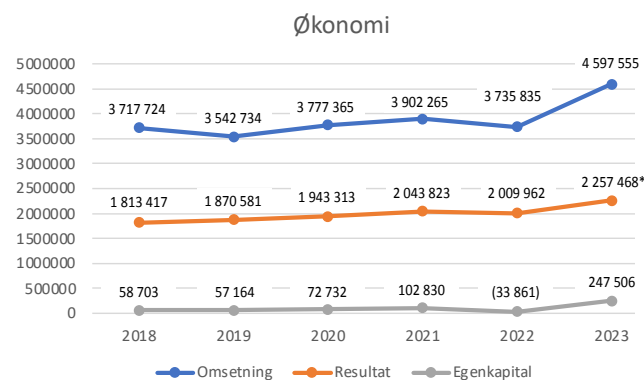
Ansatte

Fast ansatte

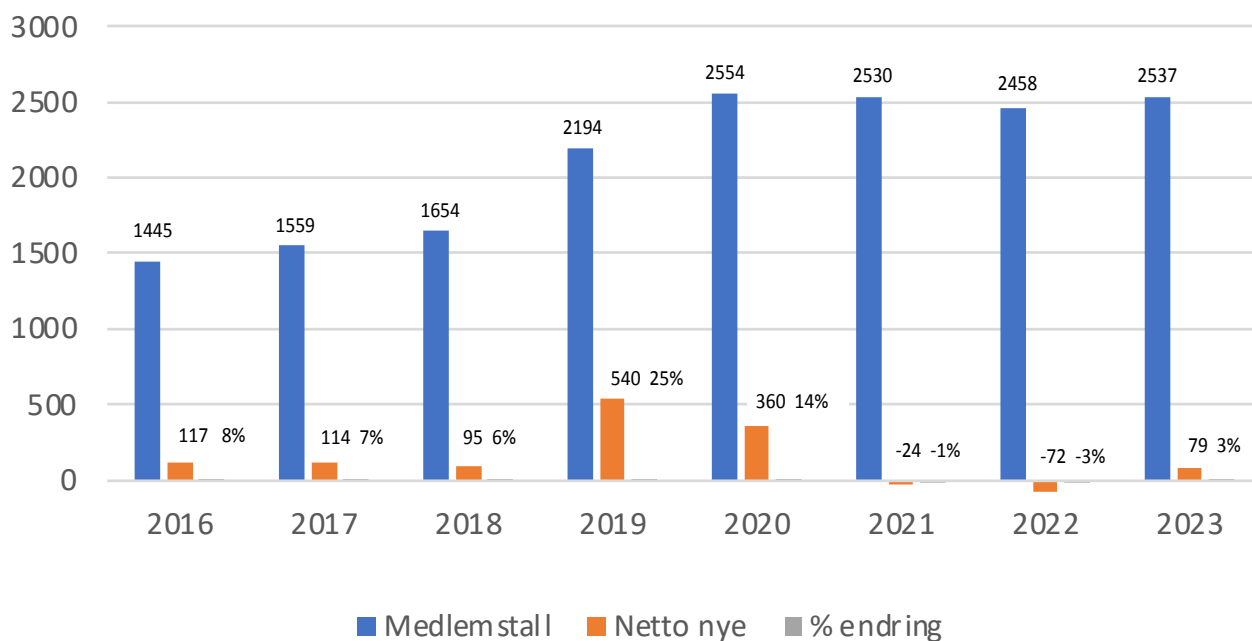
I 2023 økte staben på Mostun fra fire til fem fast ansatte. I august tilrådte biolog Susanne Zazzera en stilling som prosjektmedarbeider i Våtmarksløftet som er finansiert av DNB-stiftelsen i tre år. Medregnet de faste tilkallingsvaktene i kaféen sto 10 ansatte på lønnslista i 2023, tilsvarende ca. 4 årsverk.

Fast ansatte per 31.12.2023:

Erik Thoring, daglig leder siden 2001
Sissel Norheim, prosjektrådgiver siden 2018
Hanne Risanger, naturveileder BVJ siden 2021
Bente E. Mæle, regnskapsmedarbeider siden 2021 (sykemeldt siden juni)
Laila Fossan, vikar regnskapsmedarbeider
Susanne Zazzera, prosjektmedarbeider siden august 2023

* Hvorav 1 608 309 er anleggsmidler dvs. Inge Steenslands hus og bod

Medlemsutvikling

Etter to år med svak medlemsnedgang snudde det i 2023. Vi fikk en netto tilgang på 79 nye medlemmer og klokket ut 2023 med 2537 medlemmer. Mye av veksten kan tilskrives opprettelsen av to nye lokallag, i Suldal og i Sandnes. Begge lagene hadde en markert medlemsvekst i 2023.

Det er spesielt gledelig at vi har klart å øke medlemstallet i ett år der folk flest har fått redusert kjøpekraft som følge av generell pris- og rentevækst.

Helse, miljø og sikkerhet

Alle frivillige som deltar på fysiske dugnader er forsikret gjennom en sen sentral ordning i Naturvernforbundet. Det er ikke registrert skader i forbindelse med dugnader i 2022. Det samme gjelder for ansatte med kontorsted Mostun.

Skadepotensialet ved dugnader og ved bruk av motoriserte rydderedsaker er identifisert. Motoriserte redskaper blir bare bruk av personer som har gjennomført kurset Aktivt skogbruk eller som har yrkesmessig erfaring. NiR holder verneutstyr til brukerne.

Daglig leder er HMS-ansvarlig.

Ved utgangen av 2023 (2022) ser oversikten over brukere

	Personer som liker siden	Personer som følger siden
Naturvernforbundet i Rogaland	3207 (3095)	3441 (3300)
Mostun natursenter	1893 (1731)	2063 (1808)
Store Marøy	404 (368)	424 (385)
Besøksenter våtmark Jæren	815 (723)	908 (799)

Nyhetsbrev

I 2023 har vi sendt ut 21 nyhetsbrev. I nyhetsbrevene deler vi informasjon om politiske saker vi jobber med, aktiviteter vi arrangerer, høringsuttalelser vi har levert og annet relevant for våre medlemmer og støttespillere. Ved årsskiftet sendes nyhetsbrevet til 1404 kontakter.

Hjemmeside

Hjemmesiden oppdateres løpende med relevante nyhets-saker. I tillegg linker den direkte til vår aktivitetskalender og våre facebookprofiler, så den oppleves å være oppdatert og relevant til enhver tid. I 2023 ble nettsiden oppgradert og supplert på innholdssiden ved re-lansering av flyttblokk-kartet fra 2012. Nettsiden inneholder også utgivelsene av Rygjavern, Natur på torsdag og link og filer til andre sider, publikasjoner og dokumenter. I tillegg til hjemmesiden drifter vi følgende nettsted: storemaroy.no, flyttblokk.no, vern-alstein.no, kystlynghei.no, mosvatnet.mostun.no

Sosiale medier

Facebook (FB) er organisasjonens viktigste og mest brukte sosiale informasjonskanal. Alle arrangementer blir publisert på de ulike sidene, men med hovedvekt på sidene til Mostun og BVJ. Enkelte arrangementer blir fremmet det vil si annonsert til et større publikum. Instagram blir brukt i noe mer beskjedent omfang.

Rygjavern 1|23
UTGITT AV NATURVERNFORBUNDET I ROGALAND

Lenkeaksjonistene frå Rogaland

På valdagen 1979 starta maskinentreprenøren vegarbeidet i Stilla. Men Folkeaksjonen var klare. Mor og far sat heime i Frafjord og såg på valinnspurten på TV, og plutselig ser dei guten sin bli boren vekk av politi.

Les intervju med Per Terje Haaland (77) og Gaute Eiterjord (28) på side 10,11 og 12

Gaute Eiterjord og Per Terje Haaland mimrar om lenkeaksjonar før og nå. Foto: Erik Thoring

Ein ung Per Terje Haaland blir frakta bort av politiet under aksjonane i Stilla i september 1979. Foto: Bård Michalsen

Rygjavern 2|23
UTGITT AV NATURVERNFORBUNDET I ROGALAND

La Moifjellet leve!

Side 7

Fra Moifjellet med Heg-Jæren vindpark i horisonten. Foto: Espen Mills

Tapt fugleparadis
 I 1979 kjempet Høyrepolitiker Kirsten Middelthon sammen med sønnen Leif (8 h.) og Jan A. Tjernstand for vern av Gauselskogen. Det lyktes de med. Men fugleparadisets i skogen har likevel gått tapt. Foto: Erik Thoring
 Side 14, 15, 16 og 17

Vi vant Alstein!
 Miljødirektoratet sa nei til nytt oppdrettsanlegg ved øya Alstein utenfor Tungnesnes. Risikoen for å påføre skadar giftig/vesentlig skade er for stor, skriver direktoratet i sitt vedtak. Foto: Erik Thoring
 Side 6

Lykke til Sandnes!
 Naturvernforbundet har fått lokallag i Sandnes (bildet) i høst. Tidligere i år ble det stiftet nytt lokallag i Sulaal og på Haugalandet en laget resultat etter en års pause. Etter dette har vi fem lokallag i Rogaland. Foto: Erik Thoring
 Side 12-13

Rygjavern

Medlemsbladet Rygjavern er vår viktigste informasjonskanal til medlemmene. Bladets hovedformål er å informere medlemmene om våre aktiviteter og politiske saker og samtidig inspirere til deltakelse i organisasjonens ulike medlemstilbud. Rygjavern er utgitt sammenhengende i 48 år.

I 2023 hadde Rygjavern to utgivelser, henholdsvis i mars og november. Samlet opplag 4100 eks. (4400) og et samlet sidetall på 50 sider (56).

Hovedartikler i nr 1 «Lenkeaksjonistene frå Rogaland» og i nr 2 «Gauselskogen- det tapte fugleparadis».

Om lag halvparten av produksjon- og distribusjonskostnadene blir dekket ved annonsesalg. Sverre Stakkestad i GMK, Bergen var ansvarlig for annonsesalg, Erik Thoring var redaktør. Første utgave ble trykt av Aksell (tidligere Gunnarshaug) mens utgave nummer to ble trykt av Jærprint på Bryne og distribuert av Schibsted.

Mostun natursenter

Mostun natursenter er drevet av Naturvernforbundet i Rogaland og består av tre bygg, Inge Steenslands Hus, en lagerbod og Mostun. De to førstnevnte eies av Naturvernforbundet i Rogaland. Administrasjonen holder til i 2. etasje på Mostun og består av fem ansatte med NiR som arbeidsgiver. 1. etasje på Mostun er forsamlingslokale som leies ut gratis til foreninger og lag. Denne utleien blir administrert av NiR gjennom Aktiv kommune.

Uteområdet på Mostun er kommunalt friareal som blir driftet av kommunen og Naturvernforbundet. Kafé og

utstilling har tilhold i Inge Steenslands hus og blir i tillegg brukt til foredrag, seminarer, undervisning og utleie. Ny lagerbod ble tatt i bruk i januar 2023 og inneholder sorteringsbod for avfall, lager for mobile utstillinger, verktøy og redskaper og varer til kafédriften. Mostun-anleggene blir i hovedsak brukt av NiR og Besøkscenter våtmark Jæren.

Undervisning

1290 elever ble undervist på Mostun i 2023 i regi av NiR og BVJ (911 i 2022).

Det er hovedsak forbundets naturveileder som har stått for undervisningen på Mostun, med viktige bidrag fra Øyvind Gjerde. Fullstendig oversikt over undervisningen på Mostun i regi av NiR og BVJ, se side 15.

Bygging av lagerbod startet høsten 2022 og ble tatt i bruk i 2023. Foto: Erik Thoring

Besøkssenter våtmark Jæren (BVJ)

Organisasjon

Besøkssenter våtmark Jæren (BVJ) er organisert som forening med egne vedtekter, økonomi og eget styre. Styret består av oppnevnte representanter fra Jæren friluftsråd, Naturvernforbundet i Rogaland (NiR) og Statsforvalteren i Rogaland. Representanten fra Statsforvalteren i Rogaland er styrets leder. Årsmøtet avholdes med representanter fra Stavanger, Klepp og Hå kommune, Rogaland fylkeskommune, samt BVJs oppnevnte styre og daglig leder/naturveileder.

I 2021 ble BVJ reautorisert. Autorisasjonsperioden gjelder ut 2026. NiR er i denne perioden ansvarlig for drift og leveranse av tjenester.

Administrasjon og økonomi

Hanne Risanger har siden 2021 vært ansatt som naturveileder og daglig leder for BVJ. Hun har kontoradresse på Mostun og er ansatt i NiR. Bente Mæle er økonomiansvarlig for BVJ i en 10% stilling. I august 2023 ble biolog Susanne Zazzera ansatt som prosjektmedarbeider i en 50 % stilling i «Våtmarksløftet» som er et tre-årig nasjonalt prosjekt finansiert av DNB-stiftelsen. Hun er ansatt i NiR, og samarbeider med BVJ.

Resultat for 2023 endte med et underskudd på kr 147 817 som blir overført til 2024 og brukt til planlagte og igangsatte prosjekter. BVJ hadde en omsetning i 2023 på ca. 2,4 millioner kroner.

Nyansatt biolog i Våtmarksløftet, Susanne Zazzera.

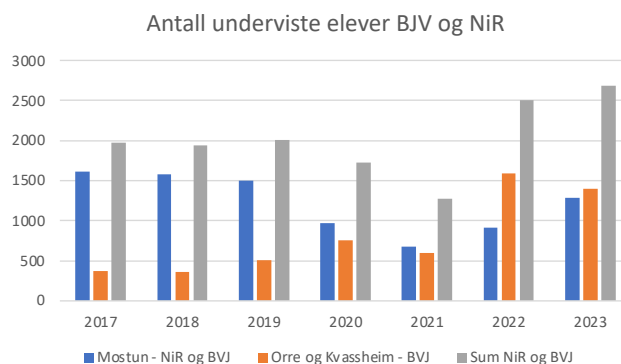
BVJ mottar et grunntilskudd fra Miljødirektoratet som dekker en stilling og driftsmidler. I 2023 mottok BVJ i tillegg 175 000,- til økt naturveiledning ved Friluftshuset på Orre og Friluftsfyret Kvasheim fra Miljødirektoratet. Øvrige tilskudd: 230 400,- fra Statsforvalteren i til diverse prosjekt og kr 50 000,- hver fra Klepp og Hå kommuner til buss- og aktivitetsmidler for henholdsvis Friluftshuset på Orre og Friluftsfyret Kvasheim.

Undervisning

BVJ underviste til sammen 2039 elever og barnehagebarn i løpet av året. I tillegg underviste NiR 646 elever på Mostun. Undervisningen her var i hovedsak gjennomført av Øyvind Gjerde.

Undervisningen som ble gjennomført tok for seg ulike tema, men alle oppleggene hadde våtmark som en rød tråd. Undervisningen som ble gjennomført omfattet tema som vår- og trekkfugler, insekter og småkryp, flaggermus, kråker og marin forsøpling. Vi har i 2023, som i 2022, vært så heldige å få støtte fra Miljødirektoratet til økt undervisning ved Orre og Kvasheim. Dette har bidratt til at undervisningsnivået ved alle sentrene har blitt opprettholdt så langt det har latt seg gjøre.

Fordeling av underviste elever og barnehagebarn på de tre sentrene: Mostun: 644, Orre: 876 og Kvasheim: 519.

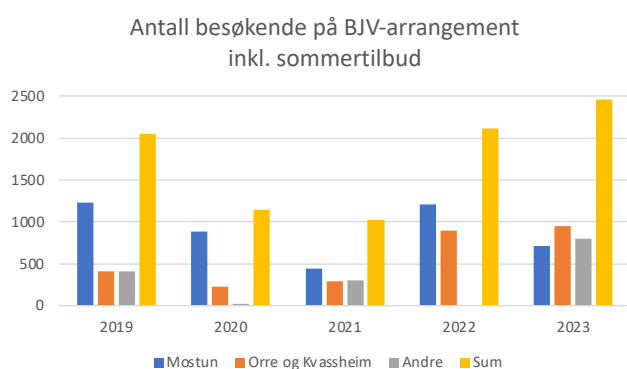
Arrangement og foredrag

BVJ avholdt til sammen 21 familiearrangement med naturveiledning i løpet av 2023. I tillegg var vi medarrangør på 7 arrangement, i samarbeid med NiR. Arrangementenes samlede registrerte besøkstall var på totalt 2423 personer (medregnet Sommer ved Mosvatnet/Jærkysten). Arrangementstema: Tur med en ornitolog, Trekkfugldag, Verdens våtmarksdag, Vårfugltur, Havdag, Flaggermusnatt, Spiselige vekster, Humle og insektsdag, Barnas våtmarksdag og Morgenkråketur.

1 vertskapssamling ble holdt i 2023 for kafévertene på Orre og Kvasheim. På grunn av utskiftning i staben av kaféverter på Mostun, blir kafévertssamling holdt på nyåret i 2024.

Populær humledag på friluftshuset Orre. Foto: BVJ

Utstillingene

I 2023 har naturforvalter Gaute Eiterjord produsert en ny mobil utstilling som presenterer alle 23 Ramsar-områdene på Jæren. Utstillingen har vært innom alle våre tre delsentre, samt hos Statsforvalteren i Rogaland under «Bærekraftsuken». Fra før har vi en utstilling om våtmark og restaureringsarbeidet i bekker og elver i Rogaland.

I løpet av 2023 har Fuglesekken er blitt ferdigstilt for alle tre delsentre. Vi har nå 4 sekker per senter med innhold som legger til rette for å utforske fuglelivet i området rundt sentrene på egenhånd.

Vi har startet arbeidet med å lage en illustrasjon for bakdynelandskapet på Orre. Susanne Zazzera har fått jobben med å lage illustrasjonen. Målet er at den skal kunne brukes til et puslespill i utstillingen på Friluftshuset på Orre.

Høsten i fjor startet vi arbeidet med produksjon av økosystemklosser til Friluftshuset på Orre og Mostun natur-senter. Også arbeidet med Illustrasjon (puslespill) av bakdynelandskapet på Orre er igangsatt. Disse blir ferdigstilt i starten av 2024.

Prosessen med å oppdatere utstillingen på Mostun natur-senter er i gang. Vi har fått støtte fra Rogaland Fylkeskommune på 130 000 kroner, og har i løpet av høsten 2023 startet med idémyldring med arkitekter og andre aktuelle aktører.

Våtmarksløftet

Susanne har ansvar for våtmarksløftet og har også bidratt inn i deler av den daglige driften, blant annet gjennom deltakelse i undervisning og arrangement, samt ved å lage innhold til sosiale medier. Håpet er å kunne utvide stillingsprosenten til en så godt som 100%-stilling, slik at hun også kan bidra mer inn i den daglige driften av senteret. Vi jobber fortløpende med å søke finansiering til å utvide stillingsprosenten.

TAKK for at du rydder
i ditt nærmiljø. Det hjelper!

!KVADRAT

Stavanger Turistforening

NovuMare

Friluftsrådet VEST

LO Rogaland

eraMET

I.V.A.R

Hvordan får du dette...

...til å bli denne?

Putt den i denne!

Alle kan trylle!

Alle kan trylle, fordi all glass- og metallemballasje du leverer til gjenvinning blir råmaterialer til nye, fine ting. Takk for at du tryller!

I.V.A.R

Stavanger

Sandnes

Sola

Klepp

Hå

Time

Gjesdal

Randaberg

Rennesøy

Kvitsøy

Blind for endring

Den manglande evna til å vurdere om naturen er frisk og mangfaldig, eller einsarta og fattig, er ein del av eit større syndrom som forskarane omtalar som «shifting baseline syndrome».

Me lir av eit kollektivt hukommelses-tap når det gjeld naturmangfald.

NRK-programmet «Oppsynsmannen» har sett fokus på dei mange inngrepa som skjer i naturen vår. Noko som kjem klart fram i serien er at naturen i stor grad taper mot utbyggings-interesser i dag, og at alle dei små inngrepa – som i seg sjølv verkar så uskuldige – til saman blir ganske store.

Eit opplagt svar på denne problemstillinga må vera at folkevalde blir meir restriktive i å tillata nedbygging av dei grøne områda sine, om det er gammalskog, beitemark eller strand-sone. Men eit anna tema som blir tatt opp i serien, som òg utgjør eit stort problem for å sikra naturmangfaldet, finst inni våre egne hovude.

Då programleiar Bård Tuft Johansen dro rundt i Noreg for å finna ut kva tilstanden i naturen vår faktisk er, var han mellom anna på skogstur i Trillemarka i Sigdal. Her får han ei openberrig av å oppleve ein naturleg skog, upåverka av flatehogst og til-planting. I likskap med mange andre har hans oppleving av kva ein skog er vore avgrensa til eit område der det veks tre.

Svært mange av oss er og vane med at ein vanleg skog, som me går, drar på joggetur eller plukkar sopp i, består av grantre som står på radar og er like høge, kor det på skogbotnen er lite anna enn barnåler.

Då biolog og forfattar Anne Sverdrup-Thygeson i serien viser fram ein «rotete» skog, med gamle, krokete tre, lysopne

glenner og morkne stokkar på bakken – og fortel om alle dei forskjellige artane som lever i ein slik skog – får skog ei heilt anna betydning for Johansen. Ikkje minst fordi slike kvalitetar er manglande i store delar av skogen i dag, som me har prioritert til tømmerproduksjon heller enn naturmangfald. Seinare i serien forbannar han seg over at han nå har lært å sjå forskjell på naturskogar og plantasjeskogar.

Den manglande evna til å vurdere om naturen er frisk og mangfaldig, eller einsarta og fattig, er ein del av eit større syndrom som forskarane omtalar som «shifting baseline syndrome».

På norsk kan ein kalla det å vera endringsblind. Fenomenet går ut på

«Vanleg skog» er for mange planta gran-skog som står på rader med lite eller inga vegetasjon på bakken. Naturmangfaldet finn ein i gammalskogen som ikkje har vore påverka av hogst. Fotomontasje: Rune Roalkvam.

at me ikkje legg merke til at naturen gradvis endrar seg og derfor ikkje evnar å sjå om det står bra eller dårleg til med han.

Eit godt første steg er å gjera oss meir medvitne om at me har eit kollektivt hukommelsestap om natur.

Det klassiske dømet er fiskarar som for nokre generasjonar sidan drog i land svære fangstar, mens dagens generasjon er nøgd med berre ein brøkdal av storleiken, fordi det er det dei har opplevd i sitt liv. Eller småviltjegeren som for hundre år sidan kom heim med drøssevis av fugl, men i dag kanskje berre ser ei handfull ryper i løpet av jakta og tenker at det er nå berre slik det er.

Andre døme kan òg tenkast: Artsrike blomsterenger og bråkete fuglefjell og måkeholmar var vanlegare før, men er nå i tilbakegang. Når 70 prosent av skogen vår har vore flatehogd minst ein gong blir dette normalen for oss, sjølv om det skaper eit ugjestmildt livsmiljø for over tusen andre artar som er raudlista.

Årsakene til at vår forståing av helsa til naturen endrar seg er nok mange. Fleire av oss bur i byar, og har ikkje arbeid som gjer at me må ferdast ute i naturen. Me lærer oss i mindre grad namn på dyr og planter me ser rundt oss. Me kan òg bli lurt til å tru at det står betre til enn det gjer. Folk som har sete i ein park i Oslo ein varm sommardag har truleg sett hettemåka flyga rundt på jakt etter mat. Med det mørke hovudet sitt er denne vesle måka lett gjenkjenneleg.

Måker i byen blir fort ein plage når dei rotar i søpla eller rappar maten ut av handa di. Det må då vera nok av dei? Mindre enn du skulle tru. Hettemåka er vurdert som kritisk truga på grunn av ein massiv tilbakegang dei siste tiåra. Hettemåka er knytt til jordbrukslandskap og våtmark, men mange hekkeplassar er nå utgått.

Ein mangeårig fuglekjennar frå Stavanger fortalde meg nyleg om ein stad ved militærleiren på Madla, som for få tiår sidan hadde tusenvis

av hekkande hettemåker. Slike stader var registrert over heile Jæren. Nå er det berre eit fåtal koloniar igjen, og fort har me vent oss til det. Du tenker ikkje over at eit måkeskrål – eller ein vårfugl song for den saks skuld – er borte viss du ikkje aldri høyrte han.

I «Oppsynsmannen» set Bård Tufte Johansen seg mål om å ikkje berre deppa over naturtap, men òg finna løysingane. Eg synest sjølv han lukkast sånn halvvegs, for det går mest tid til å skildra problem. Å finna Den Store Løysinga på naturkrisa, som sameinar motstridande verne- og utbyggarinteresser, er ei oppgåve som er større enn eit fjernsynsprogram på fire episodar kan klara.

Men eit godt første steg er å gjera oss meir medvitne om at me har eit kollektivt hukommelsestap om natur. Viss me ikkje er klar over dette, risikerer me å setta for låge krav til tiltaka som skal sikra og restaurera han. I tillegg betyr det at me må lytta meir til dei som har sitt virke tett på naturen, om dei er forskarar, fiskarar, bønder eller hobbybotanikarar og -ornitologar. Dei sit på verdifull kunnskap som forhåpentlegvis kan gjera at me i framtida ikkje gløymer korleis ein skog, måkeholme eller blomstereng eigentleg skal sjå ut.

Forfattaren Gaute Eiterjord er frå Stavanger og skal gjere ferdig sin master i naturforvaltning ved NMBU på Ås til sommaren. Han er av mange kjent som tidligare leiar i Natur og Ungdom og profilert aktivist i Førdefjordsaken.

Nytt kraftverk i Lyngsheia

Øvre deler av Ullestadåna i Lyngsheia skal temmes med nytt kraftverk. Det er en konsesjon fra 2016 som plutselig har blitt aktualisert etter at konsesjonen har blitt overdratt fra Clemens Kraft til Hywer AS. Den naturfaglige utredningen er gjort i 2010 og tilfredstillende ikke dagens krav, mener Naturvernforbundet som har bedt Hjelmeland kommune om å avslå søknaden om dispensasjon og byggeøyve.

Grudavatn 50 år

Grudavatn i Klepp var den første våtmarken i Rogaland som ble statlig vernet for 50 år siden, i 1974. På det tidspunkt ble vatnet i Figgjoelva regnet som en av de aller mest rike fugleinnsjøene i fylket. Siden har forurensning og gjengroing ført til tap av arts- mangfold. Vernet av Grudavatn skjedde samme år som de første våtmarkene i Norge ble ekstra vernet i den internasjonale våtmarkskonvensjonen RAMSAR fra 1971.

Plassatjern er sårbar

Trolljeger Sandnes arrangerer årlige hinderløp i og ved Plassatjern i skogen ved Foss-Eikeland. Det skjer om våren som er en sårbar tid for dyrelivet. Sandnes lokallag har tilskrevet Statskog og Sandnes kommune og bedt om at arrangementer av denne type og tilsvarende legges til steder og til årstider når naturen er mindre sårbar. Plassatjern er artsrikt med flere fargerike sump- og vannplanter, en stor bestand av padder og en rekke vannlevende insekter.

Vil du støtte oss med din grasrotandel?

NATURVERNFORBUNDET I ROGALAND

Org.nr: 971339993

Slik kan du støtte vårt arbeid!

Bli naturvernfadder ved å sette inn et fast månedlig beløp på vår giverkonto nr. 3201 41 63327.

Takk for at støtter naturvernarbeidet i Rogaland!

Stavanger kan bli foregangskommunen i oppdrett.

Stavanger har en unik mulighet til å bli en regional foregangskommune i utvikling av nullutslipps teknologi i havbruksnæringen. Det hevdet Pål Mugaas i Norske Lakseøyer på et frokostmøte om oppdrett på Møllun naturcenter på mandag. Les saken [her](#).

Innkalling

Fylkeslagets styre innkalles til ordinært møte i Naturvernforbundet i Rogaland tirsdag 1. november kl. 17:00 - 19:00 på Møllun naturcenter. SAK: Velg av styreleder

Hva skjer?

Hvem er best til å forvalte naturomsone - lokalstyre eller sentrale styresaker? Dette, og flere spørsmål, er Erik Thorning med og besvarer i debatten Natur

Hold deg oppdatert om vårt arbeid og våre tilbud!

Få nyhetsbrev hver 14. dag til din mailboks.

Meld deg på til:
sissel.norheim@naturvernforbundet.no

BRUK
BRUKT

Å hindre at avfall oppstår, ved å gjenbruke, reparere, bruke rester og ha et bevisst forhold til forbruk og innkjøp, er det viktigste vi kan gjøre for å redusere avfallsmengdene.

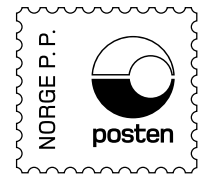
brukbrukt.no

SANDNES KOMMUNE

Stavanger
kommune

Årsmøte og foredrag i Naturvernforbundet i Rogaland

Mandag 8. april kl. 18.00 – 18.45

**Inge Steenslands hus,
Henrik Ibsensgate 61, Stavanger**

Årsmøtesaker i henhold til vedtektene.
Sakene kan leses på www.rogaland-naturvern.no

Alle medlemmer i fylkeslag og lokallag er
hjertelig velkomne.

Servering av pizza fra kl 18.45.

Kl. 19.00

Fuglene som forandret verden

v/ Øyvind Gjerde, feltornitolog

Du har selvsagt hørt om Mao Zedong, stifteren av den kinesiske folkerepublikken. Men visste du at Mao sto bak de fire plagers kampanje der pilfink var en av skadedyrene som kinesiske bønder fikk i oppgave å utrydde? Eller har du hørt om skarvene i Chile og Peru som var opphavet til grådig kapitalisme, overgrep og naturplyndring? Eller hva med byduene? Budbringere som bidro til å avgjøre store slag under 1. verdenskrig.

Øyvind Gjerde har gravd i fuglenes fascinerende historie og presenterer fire arter som forandret verden.

Fugleundervisning er Øyvind favorittøvelse. Her er han i aksjon i skogen ved Hjelmeland skole. Foto: Hanne Risanger.

Hjelp fuglene, bygg en fuglekasse

Mange fugler sliter med å finne en god plass å bygge reir. Du kan hjelpe dem ved å snekre og henge opp fuglekasser!

Mostun natursenter har byggesett for meis, stær, flaggermus og humler. Rabatterte priser for medlemmer. Hvis du ikke er medlem kan du melde deg inn på Mostun og få en gratis fuglekasse på kjøpet